

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NASIONALE SENIOR SERTIFIKAAT

GRAAD 12

BESIGHEIDSTUDIES
FEBRUARIE/MAART 2013

PUNTE: 300

TYD: 3 uur

Hierdie vraestel bestaan uit 12 bladsye.

INSTRUKSIES EN INLIGTING

Lees die volgende instruksies aandagtig deur voordat die vrae beantwoord word.

1. Hierdie vraestel bestaan uit DRIE afdelings en dek al die leeruitkomst.

AFDELING A: VERPLIGTEND

AFDELING B: Bestaan uit DRIE VERPLIGTE vrae

AFDELING C: Bestaan uit VIER vrae

Beantwoord enige TWEE van die vier vrae uit hierdie afdeling.

2. Lees die instruksies vir elke vraag aandagtig deur en neem deeglik kennis van wat verlang word.
3. Nommer die antwoorde korrek volgens die nommeringstelsel wat in hierdie vraestel gebruik is.
4. Behalwe waar ander instruksies gegee word, moet antwoorde in volsinne wees.
5. Gebruik die puntetoekenning en aard van elke vraag om die lengte en diepte van 'n antwoord te bepaal.
6. Gebruik die tabel hieronder as 'n gids vir punte- en tydtoekenning wanneer elke vraag beantwoord word.

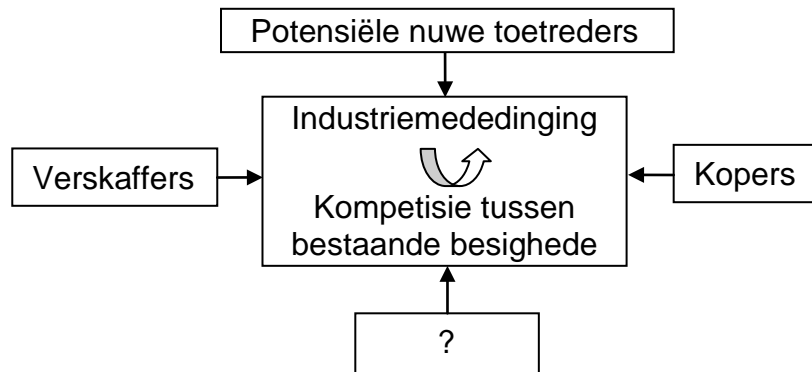
AFDELING	VRAAG	PUNTE	TYD
A: Objektiewe tipe vrae VERPLIGTEND	1	40	30 min.
B: DRIE direkte/indirekte tipe vrae VERPLIGTEND	2	60	30 min.
	3	60	30 min.
	4	60	30 min.
C: VIER opsteltipe vrae KEUSE (Beantwoord enige TWEE.)	5	40	30 min.
	6	40	30 min.
	7	40	30 min.
	8	40	30 min.
TOTAAL		300	180 min.

7. Begin die antwoord op ELKE vraag op 'n NUWE bladsy, byvoorbeeld VRAAG 1 – nuwe bladsy, VRAAG 2 – nuwe bladsy, ensovoorts.
8. Nieprogrammeerbare sakrekenaars mag gebruik word.
9. Skryf netjies en leesbaar.

AFDELING A (VERPLIGTEND)**VRAAG 1**

- 1.1 Verskeie opsies word as moontlike antwoorde vir die volgende vrae gegee. Kies die antwoord en skryf slegs die letter (A–D) langs die vraagnommer (1.1.1–1.1.10) in die ANTWOORDEBOEK neer, byvoorbeeld 1.1.11 B.
- 1.1.1 Die kafeteria by die Universiteit van die Weskus strewende daarna om verversings van 'n hoë gehalte teen bekostigbare pryse aan studente te voorsien. Dit is 'n voorbeeld van 'n ...
- A doelwit.
  - B besigheidsplan.
  - C missieverklaring.
  - D strategie.
- 1.1.2 Mnr. Foster is 'n vrugte- en groenteboer van Limpopo. Hy het onlangs twee groentewinkels in Gauteng gekoop wat hy voorheen van vrugte en groente voorsien het. Watter strategie het mnr. Foster geïmplementeer?
- A Horisontale integrasie
  - B Voorwaartse vertikale integrasie
  - C Markpenetrasie
  - D Terugwaartse vertikale integrasie
- 1.1.3 Vryheid van spraak, assosiasie en veiligheid verwys na ...
- A menslike ontwikkeling.
  - B menslike beginsels.
  - C menslike geregtigheid.
  - D menseregte.
- 1.1.4 Rudolph en Werner is vennote. Hulle het 'n kapitaalbydrae van onderskeidelik R90 000 en R30 000 gemaak. Hulle het ooreengekom om winste en verliese volgens hul kapitaalbydrae te verdeel. Die wins-en-verlies-verhouding sal ... wees.
- A 1 : 3
  - B 3 : 1
  - C 50 : 50
  - D 90 : 100

- 1.1.5 Watter element in die diagram van Porter se Vyf Kragte hieronder is uitgelaat?

- A Die regering
B Die mark
C Tussengangers
D Substitute
- 1.1.6 Hierdie probleemoplossingstegniek bevorder kreatiewe denke deur die skep van idees deur niepersoonlike bespreking aan te moedig:
- A Vol stoel
B Delphi
C Dinkskrum
D Kragveldanalise
- 1.1.7 Dispute tussen 'n werkgewer en werknemer word opgelos deur voorstelle vir 'n moontlike oplossing vir beide partye te maak:
- A Mediasie/Bemiddeling
B Arbitrasie
C Werkplekforums
D Gemenereg-aksie
- 1.1.8 Wie is gewoonlik verantwoordelik vir die werwingsproses wanneer 'n nuwe bemarkingsassistent in 'n besigheid benodig word?
- A Aandeelhouers
B Besturende direkteur
C Bemarkingsbestuurder
D Menslikehulpbron-bestuurder
- 1.1.9 Na watter EEN van die volgende verwys die induksieproses?
- A Oriëntering van bestaande werkers in nuwe tegnologie
B Opleiding van nuwe werknemers
C Voer van 'n uittree-onderhoud
D Aansoek vir 'n leerderskapprogram

1.1.10 Hierdie vorms van eienaarskap het NIE aparte regs persoonlikheid NIE en die eienaars is vir die besigheid se skuld verantwoordelik:

- A Beslote korporasie en vennootskap
- B Eenmansaak en privaat maatskappy
- C Vennootskap en eenmansaak
- D Publieke maatskappy en beslote korporasie (10 x 2) (20)

1.2 Kies die korrekte woord(e) uit dié wat tussen hakies gegee word. Skryf slegs die woord(e) langs die vraagnommer (1.2.1–1.2.5) in die ANTWOORDEBOEK neer.

1.2.1 (Porter se Vyf Kragte/Die King-kode) is ingestel om goeie korporatiewe bestuur aan te moedig as gevolg van die voorkoms van korrupsie en onetiese besigheidspraktyke.

1.2.2 Wanneer 'n besigheidsonderneming (die drievoudige sleutel-aspekte ('triple bottom line')/menseregte) ondersteun, sal hulle die maatskaplike, omgewings- en ekonomiese impak in hul gebied in ag neem.

1.2.3 Aandeelhouers ontvang (rente/dividende) op 'n belegging in publieke maatskappye.

1.2.4 Die (Wet op Arbeidsverhoudinge, 1995 (Wet 66 van 1995)/Wet op Gelyke Indiensneming (Diensbillikheid), 1998 (Wet 55 van 1998)) laat werkgewers toe om te verhoed dat werknemers die besigheidspersoneel gedurende 'n staking betree.

1.2.5 'n Persoon wat soms op 'n Sondag werk, behoort (dubbel die normale loon/een en 'n half keer die normale loon) betaal te word. (5 x 2) (10)

1.3 Kies 'n begrip uit KOLOM B wat by 'n beskrywing in KOLOM A pas. Skryf slegs die letter (A–H) langs die vraagnommer (1.3.1–1.3.5) in die ANTWOORDEBOEK neer, byvoorbeeld 1.3.6 J.

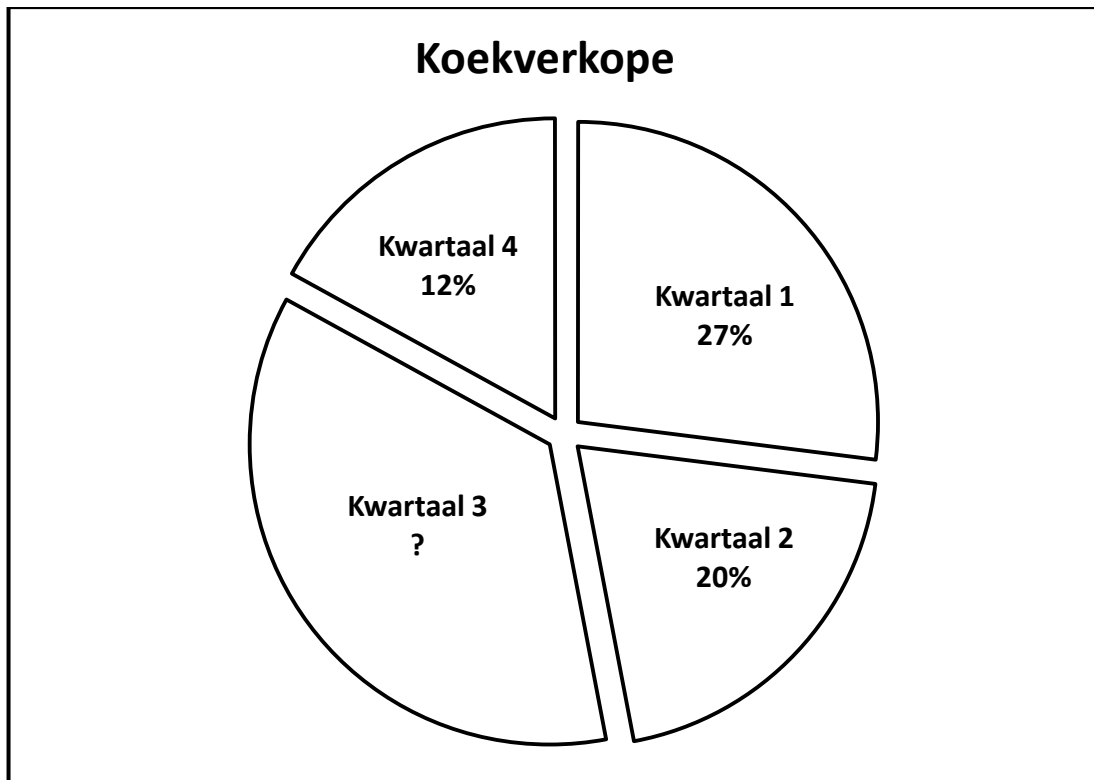
	KOLOM A	KOLOM B
1.3.1	'n Plan om 'n doelwit te bereik	A doelwit
1.3.2	'n Informele spaarskema wat op lede se vertroue gebaseer is	B leier
1.3.3	Motiveer werknemers om produktiwiteit te verhoog sonder die beperkings van reëls en regulasies van 'n besigheidsonderneming	C Green Peace
1.3.4	'n Formele prosedure wat gevolg word tussen die kandidaat op die kortlys en die werkgewer vir 'n vakante pos	D strategie
1.3.5	'n Organisasie wat vir omgewingsake veg	E stokvel
		F bestuurder
		G onderhoud
		H induksie

(5 x 2) (10)

TOTAAL AFDELING A: 40

AFDELING B (VERPLIGTEND)**VRAAG 2**

- 2.1 Noem VIER funksies van die Johannesburgse Sekuriteitebeurs (JSB) en verduidelik waarom sommige maatskappye NIE op die JSB genoteer is NIE. (10)
- 2.2 Die grafiek hieronder stel die verkoopsvolume van koek gedurende die vier skoolkwartale by Stanger Manor Skool vir 2011 voor.

- 2.2.1 Identifiseer die tipe grafiek wat hierbo geïllustreer is. (2)
- 2.2.2 Watter skoolkwartaal het die hoogste persentasie (%) verkope aangeteken? Motiveer jou antwoord deur alle bewerkings in jou ANTWOORDEBOEK te wys. (6)
- 2.2.3 Beveel TWEE praktiese strategieë aan wat Stanger Manor Skool kan gebruik om hul swak verkoopsprestasie in Kwartaal 4 te verbeter. (4)

2.3 Lees die senario hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

LIGHUIS

Anton is die afgelope 10 jaar die eienaar van 'n fabriek wat ligte in die Wes-Kaap vervaardig. Hy vervaardig en versprei sy produkte na groot kleinhandelaars wat ligte verkoop. In sy fabriekswinkel verkoop hy ligte en ander toebehore vir ligte. Die afgelope tyd het sy verkope afgeneem, omdat 'n ander winkel wat ligte verkoop in die gebied oopgemaak het.

Die volgende is sommige van die uitdagings en sterk punte van sy besigheidsonderneming: lae moraal van werkers, hoë afwesigheidsyfer, hooggeskoolde werkers, swak spangees en die gebruik van moderne masjinerie.

Hy voorspel dat hy 'n groot wins sal maak, maar is bang dat onvoorsiene uitgawes die wins sal verlaag. Moontlike redes hiervoor sluit onder meer in dat mededingers moontlik ingevoerde produkte teen laer pryse kan verkoop en dat vakbonde hoër salarisse kan eis. Hy het besluit om te diversifiseer deur elektriese toebehore te vervaardig en te verkoop.

Anton het 'n visie om hierdie besigheid as 'n franchise te registreer.

2.3.1 Ontwikkel 'n SSGB/'SWOT'-analise uit die senario hierbo. (16)

2.3.2 Behalwe defensiewe strategieë, formuleer DRIE ander praktiese strategieë om die uitdagings wat in die senario hierbo geïdentifiseer is, op te los. (6)

2.3.3 Evalueer TWEE defensiewe strategieë wat in Anton se fabriek gebruik kan word. (8)

2.4 Verduidelik kortliks hoe die volgende faktore tot die sukses en mislukking van 'n eenmansaak kan bydra:

2.4.1 Bestuur (4)

2.4.2 Kapitaal (4)

[60]

VRAAG 3

- 3.1 Bestudeer die advertensie vir werk hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

HJ WERWING

'n Progressiewe en toonaangewende oogkundegroep het 'n opwindende posisie vir 'n Senior Oogkundige.

Vereistes:

- Minimum 5 jaar praktiese ondervinding
- Dinamies, entoesiasies en energiek
- Passievol oor pasiënte se tevredenheid
- Goeie kommunikasievaardighede
- Bestuurservaring
- Goeie werketiek

Salarispakket: Basiese salaris van R660 000 per jaar

Om aansoek te doen vir die vakante pos hierbo, e-pos asseblief jou CV na HJ WERWING by admin@hjwerwing.co.za of kontak Marlene by 001 4665660 of 099 337 4888.

- 3.1.1 Noem die postitel. (1)
- 3.1.2 Bereken die bruto maandelikse salaris. (2)
- 3.1.3 Verduidelik waarom hierdie advertensie NIE aan die regering se inisiatief van inklusiwiteit voldoen NIE. (4)
- 3.1.4 Identifiseer EEN belangrike aspek wat uit die advertensie weggelaat is. (2)
- 3.1.5 Die suksesvolle senior oogkundige moet 'n kontrak onderteken voordat daar met die werk begin word. Verduidelik waarom 'n kontrak belangrik is en noem enige VIER klousules wat in 'n dienskontrak moet verskyn. (10)
- 3.1.6 Evalueer DRIE belangrike aspekte wat jy sal oorweeg wanneer jy aansoek doen vir die pos as senior oogkundige. (9)

3.2 Lees die artikel hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

CELL C SE VELDTOG MISLEIDEND

Die Advertensiestandaarde-owerheid (ASO) het bevind dat die selfoonoperateur/diensverskaffer Cell C se 4G-veldtog misleidend en oneerlik is.

'Die klaers het in wese gerapporteer dat die respondent se "4G"-logo oneerlik en misleidend is, omdat verbruikers dit kan verwar met die 4G-standaard netwerk.' Die ASO het in hul uitspraak gesê: 'Verbruikers het daaraan gewoon geraak om die term "3G" te assosieer met breëbandgeskikte toestelle in Suid-Afrika, wat altyd spoed en konnektiwiteitsvermoë aandui.'

Cell C het sy konnektiwiteit as 'spoeddekking-4G' bemark in verskeie stede, insluitend Port Elizabeth, Bloemfontein, Oos-Londen en Kaapstad.

[Aangepas uit *Marketing Media South Africa*, Nuusbriëf, 11 Oktober 2010]

- 3.2.1 Beskryf wat met *onetiese reklame* bedoel word. (2)
- 3.2.2 Gebruik inligting uit die gevallestudie hierbo om te verduidelik waarom Cell C se advertensie oneties is. (4)
- 3.3 Beskryf die volgende kwessies wat druk op etiese en professionele gedrag plaas in die besigheidsomgewing en maak aanbevelings oor hoe 'n besigheid sulke probleme kan hanteer.
- 3.3.1 Belasting (8)
- 3.3.2 Ongemagtigde gebruik van 'n werkplek se fondse en hulpbronne (8)
- 3.4 Verduidelik gesinsverantwoordelikeheidsverlof na aanleiding van die Wet op Basiese Diensvoorwaardes, 1997 (Wet 75 van 1997). (6)
- 3.5 Evalueer die Delphi-tegniek as 'n metode wat gebruik word om probleme in die werkplek op te los. (4)
- [60]**

VRAAG 4

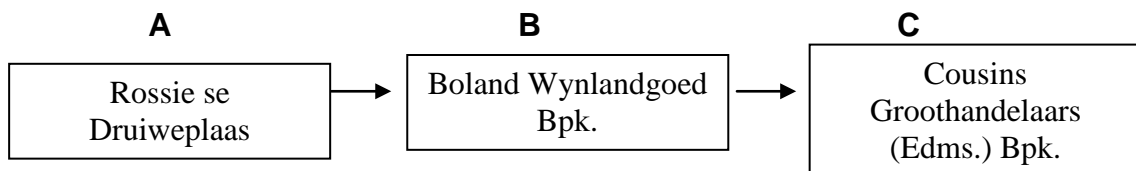
4.1 Lees die scenario hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

'N ENTREPRENEUR MET 'N VISIE

Alles hang van jou af. Jy kan 'n avontuurlustige entrepreneur word, 'n korporatiewe reus of net 'n belegger. Dit is moontlik om goeie resultate in slegte ekonomiese tye te behaal. Om by uitdagende omgewings in die besigheidswêreld aan te pas, is noodsaaklik vir enige persoon en in enige onderneming. Harde werk, deursettingsvermoë en eerlikheid word van 'n entrepreneur verwag. Jy moet optimisties wees, doelwitte stel, in staat wees om effektief met mense te werk, nuuskierig wees, nuwe uitdagings geniet en instinktief optree.

- 4.1.1 Beskryf wat met 'n entrepreneur met 'n visie bedoel word. (2)
- 4.1.2 Behalwe 'n entrepreneur met 'n visie', noem enige VIER ander eienskappe van 'n goeie entrepreneur uit die scenario hierbo. (8)
- 4.1.3 Verduidelik die belangrikheid van entrepreneurs in die oplos van sosio-ekonomiese probleme in Suid-Afrika. (4)

4.2 Bestudeer die illustrasie hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

- 4.2.1 Noem die besigheidsektor in **A** en **C**. (4)
- 4.2.2 Identifiseer die ondernemingsvorm in **B** en **C**. (4)
- 4.3 Beskryf VIER positiewe gevolge van korporatiewe maatskaplike-verantwoordelikhedsprogramme vir besighede in jou gebied. (8)
- 4.4 Bespreek VIER oorsake van konflik wat kan voorkom wanneer twee of meer werknemers saamwerk. (12)
- 4.5 Suid-Afrika is bekend as 'n land waar werkers die reg het om te staak.
- 4.5.1 Gee DRIE moontlike redes waarom werkers staak. (6)
- 4.5.2 Verduidelik die gevolge van 'n staking in 'n besighedsonderneming. (4)
- 4.6 Analiseer die funksies (rol) van werkplekforums in die werkplek. (8)

[60]**TOTAAL AFDELING B: 180**

AFDELING C

Beantwoord enige TWEE vrae uit hierdie afdeling.

LET WEL: Skryf slegs die VRAAGNOMMER neer. Die antwoord op ELKE vraag moet op 'n NUWE bladsy begin, byvoorbeeld VRAAG 5 op 'n nuwe bladsy, VRAAG 6 op 'n nuwe bladsy, ensovoorts.

VRAAG 5

Suid-Afrika het 'n behoefte aan opgeleide, gekwalifiseerde en ervare mense met die regte vaardighede om die ekonomie van die land te help bou.

Oorweeg die volgende feite:

- (a) Suid-Afrika het 1 ingenieur vir elke 3 200 mense in vergelyking met 1 tot 130 in China, 1 tot 250 in Europa en 1 tot 450 in Australië.
- (b) Die regering se lys van skaars en kritieke vaardighede toon dat daar 'n tekort van 400 000 onderwysers in alle vakke is.
- (c) Daar is 'n behoefte aan 30 000 geregistreerde verpleegsters en 10 000 assistent-aptekers.

[Bron: www.skillsportal.co.za, Opmerking deur Des Squire, 1 Februarie 2012]

Hou die scenario hierbo in gedagte en evalueer die Wet op Vaardigheidsontwikkeling (WVO), 1998 (Wet 97 van 1998), deur te verwys na die doel en befondsing daarvan en die gebruik van die Vaardigheidsheffing. Jy moet ook die funksies (rol) van SOOO's (SETAs) in vaardigheidsontwikkeling verduidelik.

[40]

VRAAG 6

Die beskerming van bates is 'n belangrike stap vir enige onderneming. Vir die meeste besigheidspersone is versekering die beste manier om sekere risiko's te verskuif en sodoende hulself te beskerm.

Verduidelik die belangrikheid van versekering vir besigheidsondernemings en illustreer, deur voorbeelde te gebruik, die verskil tussen *versekerbare* en *nieversekerbare* risiko's. Evalueer ook die kernbepalings van enige TWEE verpligte versekerings.

[40]

VRAAG 7

Die vinnig veranderende en uitdagende wêreld vereis samewerking en spanwerk tussen werkers en bestuurders in die werkplek. Spanwerk dien as 'n belangrike hulpbron in die werkplek.

Evalueer die stelling hierbo deur na VIER tipes spanne, asook die eienskappe van suksesvolle spanne, te verwys. Motiveer, deur na situasies te verwys, waar spanwerk of individuele werk in die werkplek gebruik moet word.

[40]

VRAAG 8

Die gehalte van werkverrigting moet in alle besigheidsfunksies gemonitor word om dit vir bestuur moontlik te maak om swak prestasie vas te stel. Besluite moet geneem word om die swak prestasie reg te stel, sodat die besigheid sy doelwitte bereik.

Beskryf die aard en analiseer hoe die gehalte van werkverrigting kan bydra tot die winsgewendheid van 'n besigheid binne die volgende ondernemingsfunksies: openbare betrekkinge, administrasie en finansies. Evalueer ook die rol van risikobestuur in besigheidsondernemings.

[40]

TOTAAL AFDELING C: 80
GROOTTOTAAL: 300